

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ
ВИРОБНИЧИМИ РИЗИКАМИ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті розглядаються теоретичні підходи до управління виробничими ризиками молокопереробних підприємств. Особлива увага приділяється розгляду методів оцінки виробничих ризиків, з метою прийняття ефективного управлінського рішення.

Ключові слова: підприємницький ризик, молокопереробні підприємства, управлінські рішення.

Постановка проблеми. Невід’ємним атрибутом підприємницької діяльності є господарський ризик. Управління ним, окрім урахування загальних закономірностей, має галузеві особливості. Так, для аграрного бізнесу специфіка проявляється, насамперед, у безпосередньому впливі на його результативність природного фактору.

У нинішніх умовах розвитку підприємств аграрного сектору існує необхідність пошуку більш гнучких інструментів управління, які б дозволили знизити імовірність потенційних економічних втрат господарюючих суб’єктів і забезпечити ріст прибутку на одиницю вкладеного капіталу. Це також актуально для молокопереробних підприємств – в умовах, коли послаблюється державна підтримка молочного скотарства та підвищуються вимоги до якості молочної продукції, що у підсумку посилює ризики діяльності молокопереробних підприємств. Це дає підстави для поглибленого дослідження причинно-наслідкових зв’язків досягнення ефективності підприємств, пов’язаних із виробництвом і переробкою молочної продукції, а також уникнення нейтралізації та мінімізації різноманітних ризиків.

Оскільки для вітчизняного молочного скотарства ринком збуту є молокопереробні підприємства, виникає необхідність визначення ризикового характеру розвитку саме їх діяльності. Дійсно, молокопереробні підприємства функціонують на основі взаємодії із сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення, рівень економічного розвитку яких у нинішніх умовах низький. У цих умовах постала гостра необхідність розробки механізмів оцінки, аналізу та управління ризиками, адаптованими до конкретних умов господарювання молокопереробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні, методичні та практичні аспекти дослідження сутності ризиків, їх причини та класифікацію висвітлили у своїх працях Дж. Кейнс, А. Маршалл, Ю. Шумпетер, Ю. Брігхем, С. Хьюс та ін. Вагомий внесок у розвиток вітчизняної ризикології зробили: Ю. Білик, В. Вітлінський, М. Войнаренко, І. Бланк, В. Гранатуров, С. Ілляшенко, Н. Подольчак, В. Черкасов, П. Верченко, О. Ястремський та ін. Системні дослідження з питань ризиковості аграрного виробництва знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, зокрема В. Андрійчука, В. Кардаша, О. Ковтун, А. Минки, С. Наконечного, С. Савіної, В. Чепурка, Р. Шинкаренка та ін. Зокрема, проблеми ризиків у діяльності молокопереробного підкомплексу досліджували П. Березівський, Д. Крисанов, О. Непочатенко, І. Свиноус, В. Радько.

Однак, незважаючи на безперечну значущість проведених досліджень, на сучасному етапі залишаються невивченими специфічні теоретико-методичні питання управління ризиками підприємств молокопродуктового підкомплексу внаслідок відсутності єдиної наукової думки щодо методів управління ризиками, а існуючий інструментарій не дозволяє повністю вирішити цю проблему. Відсутній механізм адаптації функціонування підприємств молокопродуктового підкомплексу в умовах ризику і невизначеності зовнішнього середовища.

Мета дослідження – теоретичні засади управління виробничими ризиками молокопереробних підприємств.

Матеріал і методика дослідження. У процесі дослідження використано такі методи наукового пізнання: логіко-аналітичні методи, зокрема прийоми аналогії та порівняння, індукції та дедукції, наукової абстракції – для теоретичного узагальнення, уточнення понятійного апарату із проблеми, формулювання висновків; метод експертних оцінок – для визначення факторів виробничих ризиків молокопереробного підприємства та проведення оцінки ефективності системи ризик-менеджменту; експериментально-ігрові методи, зокрема метод теорії ігор, – для визначення альтернатив у виборі поведінки підприємством у різних ситуаціях невизначеності.

Результати досліджень та їх обговорення. Узагальненням існуючих підходів до визначення категорії «економічний ризик» встановлено, що у більшості авторів він асоціюється лише з несприятливими наслідками господарювання у невизначених умовах. Найчастіше ризик розглядається як можлива невдача, матеріальні та інші втрати, які можуть виникнути в результаті реалізації певного управлінського рішення [1]. Однак, такий підхід не охоплює усього змісту

поняття «економічний ризик», оскільки недоодержання запланованого прибутку або одержання його у більших обсягах також можна віднести до ризику. Це пояснюється тим, що цей феномен характеризується складністю і багатогранністю, нерозробленістю заходів, які б стимулювали використання ризику у господарській та управлінській діяльності. Вважаємо, що під економічним ризиком слід розглядати ситуацію у діяльності підприємства, яка певною мірою впливає на обсяги доходів і характеризується невизначеністю інформації, котра використовується під час прийняття управлінського рішення.

Ризик необхідно розглядати і як явище, і як сутність. Як явище ризик – це зазвичай неочікувані втрати. На рівні сутності ризик – це економічні відносини господарюючих суб'єктів, які в умовах ринку завжди мають стохастичний, неупорядкований, імовірний характер, що дозволяє назвати їх ненадійними. Кожне підприємство перебуває в оточенні інших суб'єктів, вплив яких на діяльність підприємства складно або зовсім неможливо передбачити, що проявляється у ризикових ситуаціях у вигляді неконтрольованих втрат і доходів [2].

Виробничий ризик, пов'язаний із виробничою діяльністю підприємства, характеризується невизначеним результатом розвитку і можливістю відхилення параметрів виробництва від передбаченого рівня. Виробничий ризик молокопереробних підприємств є проявом системи економічних відносин підприємства, що діє в умовах невизначеності поставок молокосиrowини та рівня попиту на молочну продукцію, наслідком чого є настання події, яка зумовлює негативний результат. Запропонований варіант визначення ризику дозволяє комплексно вирішувати питання адекватного використання молокосиrowини, зниження собівартості молочної продукції, скорочення втрат робочого часу та впровадження інноваційних форм організації виробництва. Виробничий ризик у діяльності молокопереробних підприємств передбачає не лише втрати молочної продукції, але й втрати, зумовлені фінансовими, управлінськими, посередницькими операціями.

Доведено, що виробничий ризик молокопереробних підприємств має двоїсту природу, що зумовлено джерелами його походження. Тому його доцільно вивчати через призму взаємозв'язку зовнішнього джерела походження (дефіцит молокосиrowини, зниження купівельної спроможності населення тощо) і внутрішніх факторів, пов'язаних з особливостями господарювання та управління у переробці молока (загроза втрат, які зумовлені фінансовими, посередницькими та іншими операціями) (рис.1). У розробці підходів до управління ризиками доцільно використовувати наступні принципи: можливість передачі ризиків; усвідомлення прийняття ризиків; незалежність управління; порівнянність рівня прийнятих ризиків із дохідністю; економічність управління ризиками; урахування часового фактору.

Під управлінням ми розглядаємо діяльність, спрямовану на зниження або повне уникнення впливу несприятливих наслідків ризиків на результати виробничої діяльності. На практиці це передбачає пошук компромісу між вигодами від мінімізації ризику і необхідними для цього витратами, а також прийняття рішення про те, які дії для цього необхідно реалізувати (включаючи відмови від будь-яких дій). Із позиції своєчасного прийняття рішення щодо запобігання можливих втрат розрізняють наступні підходи до управління ризиками: активне управління, адаптивний підхід, консервативний підхід [3].

Нині необхідно переходити до нової моделі управління ризиками, особливістю якої є те, що вона має тотальний характер і координується у межах усіх напрямів діяльності підприємства. Підходи до управління ризиками доцільно змістити від фрагментарної, епізодичної, обмеженої моделі до інтегрованої, неперервної та розширеної. Ця система називається «ризик-менеджмент», її вирізняє структурований і послідовний підхід до виявлення, аналізу та управління ризиками.

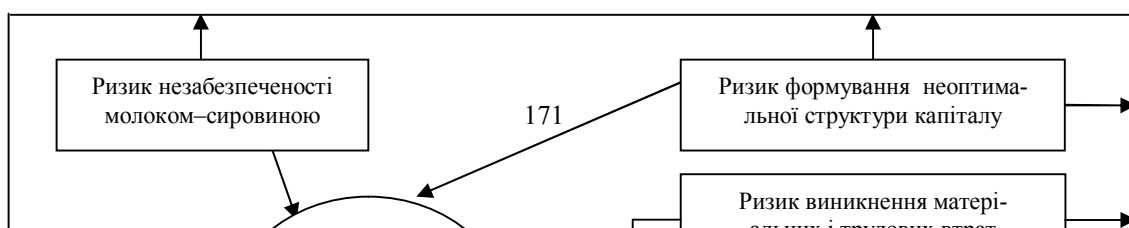


Рис.1. Система ризиків, які виникають у діяльності молокопереробних підприємств

Сучасний ризик-менеджмент розглядають як інтегровану систему управління ризиками і відносинами, що передбачає наявність певних специфічних складових, ознак і функцій. Ризик-менеджмент складається із двох підсистем – підсистеми, якою управляють (об'єкта управління), і підсистеми, яка управляє (суб'єкта управління). Об'єктом управління у ризик-менеджменті є ризик, ризикові вкладення капіталу та економічні відносини між господарюючими суб'єктами. Процес впливу суб'єкта на об'єкт управління, тобто сам процес управління, може здійснюватися лише за наявності відповідної інформації, яка б дозволила приймати конкретні рішення в умовах ризику, і, як наслідок, – звести до мінімуму імовірність втрат і збільшити прибуток [4].

Узагальнивши операції, які пов'язані з мінімізацією виробничих ризиків, можна одержати найбільш повне уявлення про процес управління ризиками на підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні процедури, що реалізуються у процесі управління ризиками

Етап	Необхідні процедури
Підготовчий етап	Попередній збір інформації. Постановка цілей управління ризиками.
Ідентифікація ризиків	Ідентифікація ризиків відповідно до вибраних методів. Документування виявлених ризиків.
Оцінка ризиків	Якісний аналіз ризиків. Кількісний аналіз ризиків. Ранжування і вибір найбільш вагомих ризиків.
Планування та реалізація	Визначення методів впливу на вагомі ризики.

заходів уникнення, мінімізації та нейтралізації ризиків	Складання плану дій на випадок виникнення непередбачуваних наслідків. Використання вибраних стратегій та заходів організаційно-управлінських дій у разі прояву ризикової ситуації.
Моніторинг і контроль ризиків	Аналіз ефективності прийнятих рішень і коректування цілей управління ризиками. Складання плану протидії ризикам відповідно до поточного стану справ на підприємстві.

Джерело: [2].

На основі оцінки ризиків необхідно розробити конкретні методи їх нейтралізації, які можна згрупувати за такими напрямками: уникнення ризику, зниження ризику, прийняття ризику на себе і передача ризику третім особам. Використання кожного із перелічених методів здійснюється на певному етапі управлінського циклу у тісному взаємозв'язку, тому процес використання підходів ризик-менеджменту має неперервний характер, формуючи інтегровану систему прийняття рішень зі зворотним зв'язком. Така система забезпечує максимально ефективне досягнення цілей підприємства, оскільки одержана інформація на кожному етапі дозволяє коректувати не лише методи впливу на ризик, але й цілі управління ризиками [5].

Вибір методу оцінки ризиків залежить від категорії, до якої відносять виявлені чинники ризику від наявності статистичної інформації. У дослідженнях, присвячених проблемі ризику, виділяють такі методи оцінки ризиків, як статистичні, експертні, розрахунково-аналітичні. Класифікація методів кількісної оцінки ризиків подана на рис. 2.

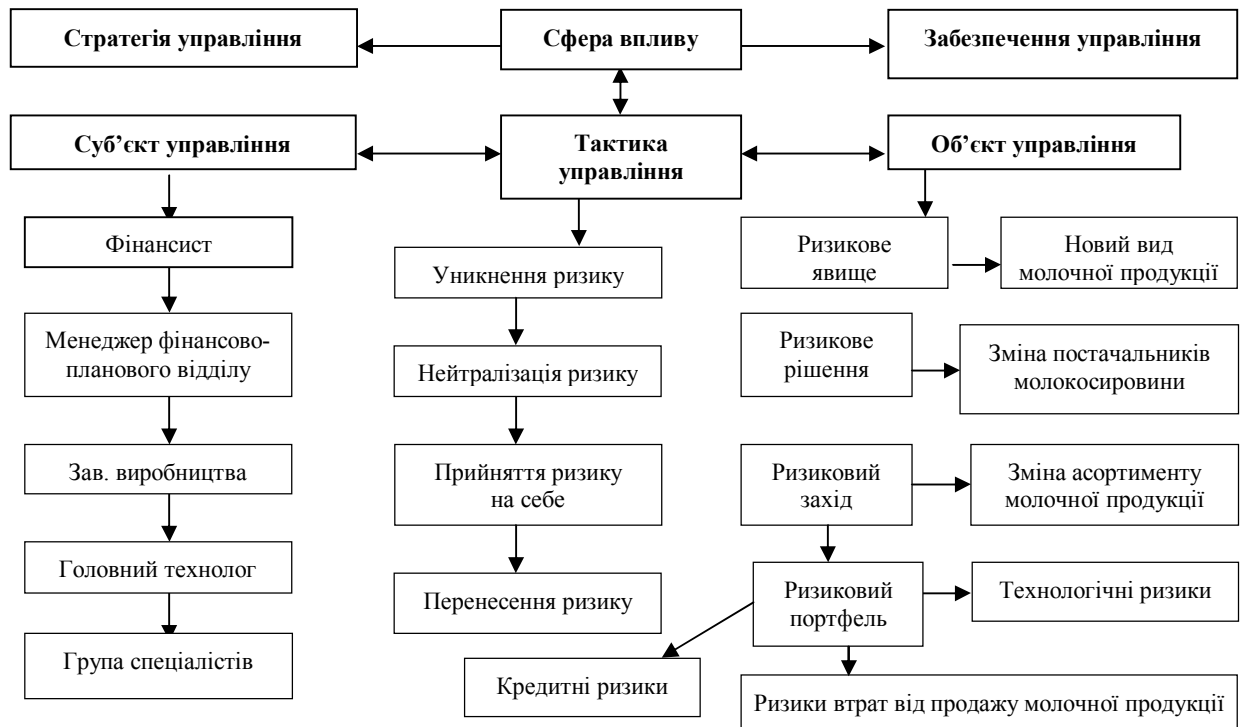


Рис. 2. Основні прийоми та способи управління ризиками на молокопереробних підприємствах

До формалізованих розрахунково-аналітичних методів оцінки ризиків відносять: моделювання, прогнозування, оцінку стійкості результатів діяльності, факторний і кластерний аналіз; до неформалізованих методів – стрес-тестування, метод аналізу ієрархій і експертні оцінки. Їх використання доцільне для прогнозування ризикової ситуації та обґрунтування вибору методів управління ризиками. Узагальнено позитивні сторони та труднощі практичного використання перелічених методів в умовах сучасного розвитку молокопереробних підприємств. Результати аналізу становлять основу формування і розвитку методичного забезпечення розрахунково-аналітичної складової активного управління виробничими ризиками.

Висновки. Управління виробничими ризиками на молокопереробних підприємствах передбачає вплив суб'єкта управління на об'єкт з метою знаходження адекватного співвідношення між загрозами і дохідністю і в цілому стійкого функціонування суб'єкта господарювання. При цьому управління ризиками на підприємстві має здійснюватися на загальних принципах управління, а також урахувати специфіку ризик-менеджменту: відповідність стратегії та тактики управління ризиками місії, цілям та стратегії розвитку підприємства; урахування зовнішніх і внутрішніх обмежень, які передбачають узгодження прийняття ризикових рішень із

можливостями та умовами функціонування підприємства; диференційований підхід, що передбачає вибір адекватних процедур і методів управління ризиками для конкретної ситуації; обґрунтованість методів оцінки ризику. Реалізація зазначених принципів дозволяє чітко визначати основні етапи управління ризиками: визначення органу управління ризиками, оцінка цілей управління ризиками, моніторинг ринку молока і молочної продукції, ідентифікація ризиків, кількісний аналіз, вибір прийомів і способів мінімізації ризиків, контроль.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаров І.В. Ризик та прийняття управлінських рішень / І.В. Гончаров // Національний технічний ун-т "Харківський політехнічний ін-т". – Х.: ХПІ, 2003. – 150 с.
2. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности / Ф. Найт // Альманах: теория и история экономических и социальных институтов и систем. – 2004. – Вып. 5. – С. 124–130.
3. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Станіславчик С.М. Ризик-менеджмент на підприємстві: теорія і практика / С. М. Станіславчик. – М.: Ось-89, 2002. – 80 с.
5. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій / І. Ю. Івченко. – К.: ЦУЛ, 2007. – 344 с.

Теоретические подходы к формированию управления производственными рисками молокоперерабатывающих предприятий

Т.П. Руда

В статье рассматриваются теоретические подходы к управлению производственными рисками молокоперерабатывающих предприятий. Особое внимание уделяется рассмотрению методов оценки производственных рисков с целью принятия эффективного управленческого решения.

Ключевые слова: предпринимательский риск, молокоперерабатывающие предприятия, управленческие решения.

Theoretical approaches to formation of milk production risk enterprises

T. Ruda

Theoretical approaches to the management of production risks milk business. Particular attention is paid to the methods of production assessment of risks in order to make effective management decisions.

Key words: business risk, molokopererobni enterprise management solutions.